

ОСНОВНІ ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ГОВОРІННЯ В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Ніна Станкевич

Львівський національний університет імені Івана Франка

Типізовано та розкрито основні прийоми навчання говоріння, які можна використовувати у навчальному процесі з метою формування мовленнєвих навичок. Враховано вплив позалінгвальних чинників, зокрема умов комунікації, що впливають на вибір мовного стимулу під час вивчення мови як іноземної.

Ключові слова: види мовленнєвої діяльності, говоріння, техніки навчання, мовний стимул.

Говоріння – продуктивний вид мовленнєвої діяльності, найактивніша форма мовленнєвої взаємодії, у процесі якої здійснюється усне спілкування. Це основний вид мовленнєвої діяльності, який пронизує усі етапи навчання. Говоріння може бути супровідним і головним видом мовленнєвої діяльності, метою і засобом навчання.

Уміння говорити – це вміння висловити думку комунікативно осмислено і граматично нормативно. Польські дослідники узагальнили ознаки, що визначають це вміння:

- інформаційна ефективність висловлювання;
- швидкість висловлювання;
- мовна правильність;
- відповідність ситуації [3: 22].

Ствердна відповідь на запитання „Чи вмєєш ти розмовляти / говорити по-українськи, по-англійськи, по-німецьки?“, по суті, є еквівалентом знання цих мов взагалі. Володіння мовою – це діяльність, яка вимагає розвитку автоматичних навичок, творчих мовленнєвих навичок і „чуття мови“.

Основою навчання уміння говорити є знання фонетики, лексики і граматики. Оволодіти нею можна за допомогою інтенсивного тренування знань, які отримує студент (навчальна комунікація) і використання цих знань у реальному мовленні (справжня комунікація). Організація занять з навчання говоріння має такі важливі моменти: 1) набуття знань; 2) набуття навичок (псевдокомунікація); 3) вироблення умінь (мовленнєва взаємодія). Викладач мусить на занятті залежно від теми, змісту тексту, особливостей групи тощо знайти найкраще співвідношення цих моментів. „Між навчанням і реальною комунікацією є прірва, – зауважують на основі власного досвіду викладання мови як чужої російські методисти. – Псевдокомунікація – це наведення мостів через цю прірву” [1]. Для побудови таких мостів необхідні інші зусилля – різні прийоми, методи, техніки, які забезпечують стимул до говоріння. „Щоб той, хто навчається, хотів і міг говорити чужою мовою, треба, – наголошують А. Серетни та Е. Ліпінська, – досягти виконання трьох умов” [3: 23].

Перша важлива умова – це створення атмосфери, яка знижує почуття боязні до-

пустити помилку чи бути суворо оціненим. Для цього викладач має стриматися від оцінки і переривання відповіді студента виправленням. Краще занотовувати помилки, які робить студент, і обговорити їх після закінчення відповіді, а також нагороджувати бажання вчитися і вітати тривалість відповіді, а не її вправність. Друга умова – це відшукання стимулу, який заохочує до відповіді, або так звана **еліцитація**. Таким стимулом може бути цікава тема, яка пробуджує уяву чи фантазію, текст, комунікативна ситуація, сама потреба в її засвоєнні. Третя умова – допомога викладача у будь-якій формі (запитання, що спрямовують, план відповіді тощо).

Методисти завжди звертали увагу на використання для вивчення мови як іноземної допоміжних засобів, наочності, скажімо, магнітофона, малюнків тощо. Ці засоби описують здебільшого спонтанно чи, навпаки, оцінюють їхню роль узагальнено, не прив'язуючи до вироблення умінь з конкретного виду мовленнєвої діяльності.

Мета статті – узагальнення своєрідних прийомів, або технік, навчання усного мовлення, що стимулюють говоріння, сприяють самостійності висловлювання і водночас полегшують завдання. Такими стимулами можуть стати **образ, слово і звук**.

Основне завдання стимулу – заповнення інформаційних пропусків між співрозмовниками, заохочення до говоріння, моделювання ситуацій, близьких до реальної комунікації, активізація навчання, уникнення монотонності.

Стимул-образ – це малюнок, фото, листівка, ілюстрація, плакат, карта міста, географічна карта, слайд, розклад поїздів, розклад занять, журнальні ілюстрації, рекламні листи, афіші, комікси, карикатури, репродукції картин, діафільми, різноманітні предмети. Візуальні стимули – доцільний та ефективний прийом для розвитку усного мовлення, хоча таким способом можна вивчати здебільшого конкретну, а не абстрактну лексику.

Польські мовознавці узагальнили типи вправ [2; 3; 4]:

1. Ставити запитання щодо малюнка.
2. Відповісти на питання щодо малюнка.
3. Відгадувати, що зображено на малюнку.
4. Описувати зміст малюнка.
5. Переповідати сюжет малюнка (відеоматеріалів) тим, хто його не бачив.
6. Висновки з малюнка (домислення минулих чи майбутніх подій).
7. Шукання відмінностей на двох малюнках.
8. Історія в малюнках.
9. Доміно з малюнків.
10. Різноманітні лінгвістичні ігри, пов'язані з використанням малюнка та ін.

Російські мовознавці-практики [1] визначають деякі аспекти використання малюнка, а саме:

- вивчення лексики за тематичними малюнками;
- відпрацювання комунікативних мікроситуацій;
- вироблення правильності творення граматичних форм: вказати, де що лежить із побутових речей, відшукати щось на малюнку (М.в.); визначити пункт як мету поїздки, назвати транспорт, зорієнтуватися на вулиці (З.в., О.в.); вказати, хто куди йде, де хто працює, використовуючи малюнок вулиці з магазинами, кінотеатром, рестораном, школою, готелем, установами (З.в., М.в.); визначити, хто що (чим) робить, хто ким працює, за т.зв. малюнком дій (О.в) тощо.

Завдання можна змінювати і використовувати малюнки два рази. Скажімо, вимагати сказати різні часи дієслова.

Багато уваги методисти приділяють опису конкретного використання малюнка, що з їхньої практики особливо поживало заняття. Наприклад, гумористичний малюнок чи карикатура, які викликали жваву дискусію, або репродукція відомої картини, що зумовила виникнення розповіді, бесіди тощо. План міста дав змогу відпрацювати тему „Розміщення у просторі”, вивчити прийменники та супровідні відмінки, що передають просторові відношення, виробити комунікативні вміння, які дадуть змогу в реальному житті знайти дорогу, добратися транспортом і пішки, знайти зупинку, архітектурний об’єкт, спитати дорогу тощо. Головне, як зазначають усі, не перетворити урок в мозаїку несподіванок, мотивувати лексико-граматичний матеріал.

Образ-предмет – це предмети, які можна використати для навчання. Зокрема, усе, що є мимоволі в аудиторії: шафа, телевізор, комп’ютер, картина, стіл, стілець та ін.; на столі: книги, зошити, ручки, олівці, а також трамвайні, автобусні квитки, квитки на літак, до музею, театру, камінчик, монета, ланцюжок, засушена квітка, тобто всі ті предмети, які „багато можуть розповісти”. Усе це може стати початком опису, діалогу, сприятиме активізації та розвитку мовлення.

Мовний стимул – це передусім навчально-мовленнєва ситуація, під час якої встановлюється контакт, мовленнєва взаємодія. Наведемо типові зразки мовних стимулів:

1. Питання і відповідь (інтерв’ю, тематичне опитування).
2. Роль у навчальному діалозі за вказівкою викладача (сім’я обговорює майбутній відпочинок; невпевнена людина приходить до зубного лікаря; новий студент з’являється у групі; новий сусід розпитує про інших сусідів та ін.).
3. Обговорення рецепту приготування страви чи напою (які складники потрібно взяти для цього, які зробити дії, особливості та окремі моменти приготування).
4. Пояснення паспорта-інструкції до купленого предмета.
5. Моделювання ситуацій. Це комунікація, що відбувається умовно поза аудиторією, наприклад, розпитування дороги. Вона передбачає імпровізацію, елемент випадковості. Інструктивними є лише певні речення, які учасники мають внести у спілкування.
6. Телефонна розмова.
7. Монологічна розповідь (інтерпретація тексту, висловлювання думки про подію, статтю в пресі, презентація тексту, враження про книгу, фільм).
8. Розповідь, викликана реальними матеріалами (коментування тексту, розповідь про те, як став власником предмета, аргументування, чому треба поїхати саме туди на відпочинок, саме ту особу прийняти на роботу на підставі рекомендації тощо).
9. Скорочення змісту тексту чи фільму.

Стимул-звук – це прийоми на основі різноманітних аудіоматеріалів. Наведемо приклади використання деяких звукових стимулів:

1. Розпізнавання звуків, а також розповідь про те, що було у цій ситуації, основою якої є звук, наприклад, будильника, машини, поїзда, сміх, плач, спів та багато ін.
2. Звукова історія (розповідь на основі послідовності певних звуків, наприк-

- лад, звуків, що супроводжують ранок, або брязкіт побитого скла, крик, кроки тощо).
3. Текст, що звучить з перервами на розповідь студента. Студент заповнює пропуски у тексті.
 4. Кінофільми, мультфільми, які передбачають наступні вправи на контроль розуміння зі слуху.
 5. Платівки, диски.
 6. Методичний апарат для розвитку мовлення.

Зорова та слухова наочність стосується також міміки, жестів, рухів тіла викладача, передбачає наявність артистичного таланту, зокрема, вміння співати. Щодо кінофільмів, варто зауважити, що потрібно мати навчально-методичні матеріали у вигляді кінокурсів, кінотелекурсів, навчальних країнознавчих фільмів (російські викладачі мають обсягом 5–7, 10, 30 уроків). Існують спеціальні методичні розробки з переліком можливої системи вправ різнорівневого спрямування [1].

Усі ці засоби виробляють легкість висловлювати свої думки, швидко реагувати на чуже мовлення і краще його розуміти. Ефект новизни матеріалу, реальність ситуацій усного мовлення, можливість вийти за межі аудиторії, ефект співучасті, розширення країнознавчих знань – беззаперечні плюси усіх стимулів. Перелічені стимули дають змогу зняти додаткові навантаження на пам'ять тих, хто навчається, Викладач постійно шукає можливість створити типові ситуації, які стимулюють вживання потрібних висловлювань.

Усі названі стимули мають певний психологічний вплив на студентів. Вони активізують, поживляють, підвищують зацікавлення, посилюють увагу, тішать, навчання стає цікавим і захопливим, дає очікувану сміливість у говорінні і добрі результати. Головна вимога до усіх прийомів навчання говоріння – оптимальність, доцільність, ефективність.

-
1. *Костомаров В.Г., Митрофанова О.Д.* Методическое руководство для преподавателей русского языка иностранцам. – М., 1978.
 2. *Kotorowska H.* Metodyka nauczania języków obcych. – Warszawa, 2002.
 3. *Seretyń A., Lipińska E.* ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. – Kraków, 2000.
 4. *Stawna M.* Podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych. – Warszawa, 1991.

THE MAIN APPROACHES TO TEACHING SPEECH IN COURSES OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Nina Stankevych

Ivan Franko National University of L'viv

This article reveals and classifies the main approaches (techniques) for teaching speech that can be applied in the teaching process with the goal of forming verbal skills. It takes into account the influence of non-linguistic factors (the conditions of communication) that affect the choice of linguistic stimulus while studying a foreign language.

Key words: Kinds of linguistic activity, speech/ speaking, teaching techniques (methods), linguistic stimulus.